

Отримано: 19 листопада 2018 р.

Прорецензовано: 26 листопада 2018 р.

Прийнято до друку: 30 листопада 2018 р.

e-mail: podatky@tneu.edu.ua

DOI: 10.25264/2311-5149-2018-11(39)-135-142

Кривіцький В. Б. Вектори вдосконалення митного контролю в Україні у контексті забезпечення фіскальної безпеки держави. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Економіка»* : науковий журнал. Острог : Вид-во НаУОА, грудень 2018. № 11(39). С. 135–142.

УДК: 338.24 : 339.543 (477)

JEL-класифікація: G 28

Кривіцький Віктор Броніславович,*здобувач кафедри податків і фіскальної політики Тернопільського національного економічного університету*

ВЕКТОРИ ВДОСКОНАЛЕННЯ МИТНОГО КОНТРОЛЮ В УКРАЇНІ У КОНТЕКСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІСКАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

У статті обґрунтовано, що процес забезпечення фіскальної безпеки держави передбачає застосування, крім заходів фіскального характеру, регульовального інструментарію фіскальної політики. Сформовано класифікацію векторів вдосконалення митного контролю в Україні як інструментів забезпечення фіскальної безпеки, до критерії якої віднесено форму та спосіб впливу векторів удосконалення митного контролю, суб'єктів ЗЕД, напрямків руху товару, ступінь проведення, окремі митні формальності, форми митного контролю та види транспорту, за допомогою якого вантаж перетинає митний кордон. Запропоновано заходи щодо вдосконалення митного контролю в Україні за окремими сформованими групами векторів.

Ключові слова: митний контроль, фіскальна безпека держави, вектори вдосконалення митного контролю, Митний кодекс України, митний пост-аудит.

Кривицкий Виктор Брониславович,*соискатель кафедры налогов и фискальной политики Тернопольского национального экономического университета*

ВЕКТОРЫ УСОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ ТАМОЖЕННОГО КОНТРОЛЯ В УКРАИНЕ В КОНТЕКСТЕ ОБЕСПЕЧЕНИЯ ФИСКАЛЬНОЙ БЕЗОПАСНОСТИ ГОСУДАРСТВА

В статье обосновано, что процесс обеспечения фискальной безопасности государства предусматривает применение, кроме мероприятий фискального характера, регулирующего инструментария фискальной политики. Сформирована классификация векторов усовершенствования таможенного контроля в Украине как инструментов обеспечения фискальной безопасности, до критериев которой отнесены форма и способ воздействия векторов усовершенствования таможенного контроля, субъекты ВЭД, направление движения товара, степень проведения, отдельные таможенные формальности, формы таможенного контроля и виды транспорта, с помощью которого груз пересекает таможенную границу. Предложены меры по усовершенствованию таможенного контроля в Украине по отдельным сформированным группам векторов.

Ключевые слова: таможенный контроль, фискальная безопасность государства, векторы усовершенствования таможенного контроля, Таможенный кодекс Украины, таможенный пост-аудит.

Viktor Kryvitskii,*Post graduate student at the Department of Taxes and Fiscal Policy of the Ternopil National Economic University*

THE VECTORS OF CUSTOMS CONTROL IMPROVEMENT IN UKRAINE IN THE CONTEXT OF PROVIDING FISCAL SECURITY OF THE STATE

At the present stage of social and economic development Ukraine faces an important task: to ensure the effectiveness of customs control in order to minimize the risks and threats to the fiscal security of the state. The urgency to study possible ways of improving customs control in Ukraine is due to new socio-economic realities associated with the entry into force of the Agreement on Association of Ukraine with the European Union and military aggression in the east of the country, which pose a threat to Ukraine's fiscal security.

The aim of the article is to formulate vectors for customs control improvement in Ukraine in order to strengthen the fiscal security of the state.

The article substantiates that the process of ensuring the fiscal security of the state in addition to fiscal measures involves the application of regulatory fiscal policy instruments. It was revealed that the main vectors for improving customs control should strengthen the fiscal security of Ukraine, and must be concentrated on increasing fiscal revenues to the budget, protecting the domestic market from poor quality imports (imports of goods and items that could harm the life and health of citizens), preventing the export of strategically important goods from Ukraine.

The author formulates a classification of vectors for improving customs control in Ukraine as a tool for fiscal security, defines the key forms and methods for. The main criteria influencing the vectors of customs control improvement are: subjects of foreign economic activity, the direction of goods movement, the degree of conduct, individual customs formalities, forms of customs control and modes of transport, by which the goods cross the customs border.

It is proposed to improve the legislation by introducing the authorized economic operator in Ukraine; to consolidate in the Customs Code of Ukraine the division of customs control depending on the stage of conducting on preliminary, current and next, or post-audit. In order to define a reliable customs values of goods, the author substantiates the establishing of a separate center for monitoring price policy for the main groups of goods and development of a software product for the purpose of determining the code of the product according to its characteristics and description, in accordance with the standard. It is proposed to intensify the information campaign on legalization of business related to foreign economic activity in Ukraine. In the conditions of simplified border and customs control the author proves the expediency to intensify the work of the cynological service in Ukraine, which will make it possible to reduce the volume of drugs and tobacco products smuggling and improve the quality of customs officers psychological training, which in turn will allow the use additional customs control methods to detect the violators of customs legislation.

Key words: *customs control, fiscal security of the state, vectors for customs control improvement, customs code of Ukraine, customs post-audit.*

Постановка проблеми. Сучасні умови соціально-економічного розвитку характеризуються високою мобільністю факторів виробництва, що зумовлює постійні транскордонні переміщення товарів, транспортних засобів та особистих речей. Вхідження України до Світової організації торгівлі й асоціація з Європейським Союзом ставлять перед державою завдання виконання митних умов названих організацій. Це, з одного боку, дає можливість нашим громадянам та підприємцям користатися перевагами участі в СОТ та безвізовим режимом із ЄС, а з іншого боку, вимагає дотримання низки вимог та правил. Насамперед, постає необхідність лібералізації митних зобов'язань у частині зниження тарифного регулювання та нетарифних заходів, а це провокує ризики послаблення ефективності митного контролю та викликає загрози зниження фіскальної безпеки України. Тому перед Україною стоїть важливе завдання: забезпечення ефективності митного контролю для мінімізації ризиків і загроз фіскальної безпеки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням митного контролю присвячено наукові публікації багатьох вітчизняних учених. Зокрема, вдосконалення окремих аспектів митного контролю висвітлено у працях Є. В. Додіна, С. Д. Герчаківського, О. П. Гребельника, А. О. Костенко, А. І. Крисоватого, Ю. А. Ломейко, Ц. Г. Огня, П. В. Пашка, І. В. Співака, Н. С. Ситник та інших учених. Роботи таких вітчизняних науковців, як А. В. Мазур [1], Т. С. Тоцька [2], А. Д. Войцещук [3], присвячено проблематиці впливу митних інструментів на економічну безпеку. Також не пройшли повз увагу вітчизняних науковців питання взаємозв'язку митного контролю та митної безпеки держави, що відображено в працях А. С. Борисенко та А. В. Ємця [4], Л. С. Бакуменко та Г. В. Воронцової [5]. Натомість питання впливу митного контролю на фіскальну безпеку України є мало дослідженими та викликають вагомий науковий інтерес. Актуальність дослідження можливих напрямів удосконалення митного контролю в Україні також посилюється новими соціально-економічними реаліями, пов'язаними зі вступом у дію Угоди про асоціацію України з Європейським Союзом та військовою агресією на сході країни, що створюють загрози фіскальній безпеці України.

Мета дослідження полягає в тому, щоб сформулювати вектори вдосконалення митного контролю в Україні для посилення фіскальної безпеки держави. **Основними завданнями**, які будуть вирішені у статті, є: висвітлення сутності митного контролю та фіскальної безпеки держави; встановлення заходів, які забезпечують фіскальну безпеку держави; здійснення класифікації векторів вдосконалення митного контролю в Україні як інструментів забезпечення фіскальної безпеки; формування окремих пропозицій вдосконалення митного контролю в Україні за виділеними групами векторів.

Виклад основного матеріалу. Відповідно до Митного кодексу України, митний контроль – це сукупність заходів, що здійснюються з метою забезпечення додержання норм Митного кодексу, законів та інших нормативно-правових актів з питань державної митної справи, міжнародних договорів України, укладених у встановленому законом порядку [6]. Представлене визначення чітко вказує на те, що основним завданням митного контролю в Україні є забезпечення дотримання митного законодавства. Погоджуючись із цим твердженням, зауважимо, що забезпечити виконання митного законодавства можна різними способами. Однак міжнародні стандарти передбачають виконання мінімуму процедур, аби переконатись у відсутності порушень законодавчих норм. До таких процедур можна віднести використання системи управління ризиками, перенесення основних заходів митного контролю на етап після випуску товарів у вільний обіг, застосування засобів електронних комунікацій та інформаційних технологій і проведення митними органами держав спільних заходів митного контролю. Митні органи України впроваджують багато новацій при виконанні митних формальностей, однак на практиці виникають проблеми й окремі аспекти потребують удосконалення. Ще більше вдосконалення митного контролю актуалізується на тлі необхідності ліквідації ризиків і загроз фіскальній безпеці України.

Як і більшість понять фінансової науки, фіскальна безпека різними авторами трактується не однозначно. Так, Г. В. Бритова, Є. В. Скрильник під фіскальною безпекою розуміють стан захищеності фіс-

кальних інтересів держави, підприємств та громадян, здатність бюджетно-податкової системи своєчасно виконувати функції, адекватно реагувати на виклики, протидіяти ризикам і загрозам зовнішнього та внутрішнього характеру [7, с. 45], аналогічної думки дотримуються Н. С. Прокопенко, А. О. Тимошенко [8, с. 45]. О. В. Баранецька розглядає фіскальну безпеку як здатність суб'єкта (держави, регіону) забезпечити запланований рівень фінансових надходжень до бюджетів держави з метою здійснення необхідних державних витрат і гарантування економічного суверенітету держави, її макроекономічної стабільності та реалізації стратегії соціально-економічного розвитку [9].

У контексті поставленого нами завдання, необхідно обґрунтувати, чи передбачає процес забезпечення фіскальної безпеки застосування, крім заходів фіскального характеру, регулювального інструментарію фіскальної політики. Відповідь на поставлене завдання є у першому з наведених визначень фіскальної безпеки, яке, крім захищеності фіскальних інтересів держави, підприємств та громадян, передбачає здатність бюджетно-податкової системи своєчасно виконувати функції. Очевидно, що однією з функцій податків, а відповідно, і податкової системи є регулювальна. Тому у процесі забезпечення фіскальної безпеки держави, на нашу думку, податкова система має володіти здатністю регулювати соціально-економічну сферу суспільства.

Відповідно, основні вектори вдосконалення митного контролю, які мають посилити фіскальну безпеку України, потрібно сконцентрувати як на збільшенні фіскальних надходжень до бюджету, так і на захисті внутрішнього ринку від неякісного імпорту, ввезенні товарів і предметів, які можуть зашкодити життю та здоров'ю громадян, вивезенні з України стратегічно важливих товарів.

Із метою формування логіки дослідження та систематизації наукових результатів побудуємо класифікацію векторів вдосконалення митного контролю в Україні як інструментів забезпечення фіскальної безпеки держави (рис. 1.).

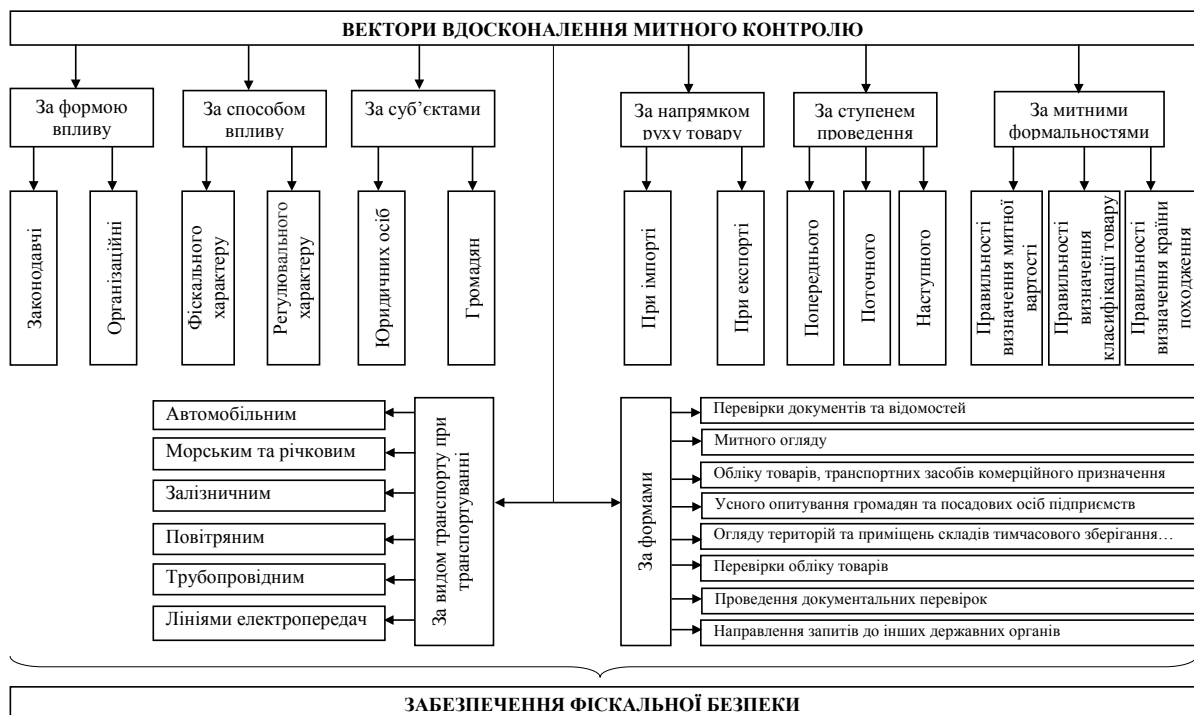

Рис. 1. Класифікація векторів вдосконалення митного контролю в Україні як інструментів забезпечення фіскальної безпеки держави.

Джерело: Складено автором.

До критеріальних ознак класифікації ми віднесли форму та спосіб впливу векторів удосконалення митного контролю, суб'єктів ЗЕД, напрямок руху товару, ступінь проведення, окремі митні формальності, форми митного контролю та види транспорту, за допомогою якого вантаж перетинає митний кордон. Звичайно, окремі з наведених груп векторів удосконалення митного контролю перетинаються між собою, однак запропонована класифікація дасть змогу визначити, як окремий захід у сфері вдосконалення митної царини впливатиме на забезпечення митної безпеки України, на якому етапі митного контролю він буде спрацьовувати, кого стосуватиметься тощо.

За формою впливу ми пропонуємо виділяти законодавчі та організаційні вектори вдосконалення митного контролю. Практично будь-які заходи у сфері митної справи втілюються у практику за допомогою нормативно-правового забезпечення. Проте норми, висвітлені у світовому митному законодавстві, яке ратифікувала Україна, Митному кодексі України, законах України, обґрунтовують загальні положення функціонування митної системи держави, показують наявність чи відсутність окремих явищ чи процесів, тому внесення змін до цих нормативних документів ми вважаємо законодавчими векторами вдосконалення митного контролю.

Натомість пропозиції, як краще проводити митний контроль безпосередньо на митницях, митних постах, якими технічними засобами чи як правильно інтерпретувати документацію тощо, ми відносимо до організаційних векторів вдосконалення митного контролю.

Одним із найважливіших законодавчих векторів, на нашу думку, є формування правового поля для функціонування в Україні інституту уповноваженого економічного оператора (УЕО). З одного боку, це дасть змогу виконати вимоги міжнародної спільноти щодо спрощення митних формальностей, а з іншого – необхідно стежити за ефективністю митного контролю та шукати баланс інтересів між спрощенням митних процедур і забезпеченням фіскальної безпеки.

Основоположним нормативним документом, який передбачає спрощення митних процедур, є Кіотська конвенція про гармонізацію та спрощення митних процедур [10]. Вона містить набір універсальних підходів, які мають застосовуватись для здійснення ефективного митного контролю, а її положення відповідають потребам митних органів і вимогам митної торгівлі. У документі зазначено, що досягнути балансу інтересів у процесі спрощення та гармонізації митних процедур можна за допомогою таких заходів:

- реалізації програм, спрямованих на безперервну модернізацію митної практики та процедур із метою підвищення ефективності й результативності;
- застосування передбачуваних, послідовних та прозорих митних процедур;
- надання зацікавленим сторонам усієї необхідної інформації, що стосується митного законодавства, нормативних актів, адміністративних рекомендацій, процедур і практики;
- прийняття сучасних методів, таких як управління ризиками та контроль на основі аудиту, а також максимального використання інформаційних технологій;
- співробітництва з іншими національними органами, адміністраціями інших країн і бізнесом;
- впровадження відповідних міжнародних стандартів;
- надання постраждалим сторонам легко доступних процесів адміністративного і судового нагляду.

Детальніше окремі аспекти збалансування інтересів спрощення митних процедур та забезпечення фіскальної безпеки відображено в Рамкових стандартах забезпечення безпеки та спрощення митної торгівлі Всесвітньої митної організації [11]. Також про необхідність посилення співпраці між країнами СОТ у частині спрощення процедур торгівлі та дотримання міжнародних правил наголошено в Угоді СОТ про спрощення міжнародної торгівлі, яка була підписана на дев'ятій Міністерській конференції Світової організації торгівлі у грудні 2013 р. на острові Балі в Індонезії [12]. Ця Угода була ратифікована Верховною радою України у 2015 р.

Відмітимо, що багато країн-членів ВМО поступово запроваджує положення Кіотської конвенції, Рамкових стандартів ВМО та Угоди СОТ про спрощення міжнародної торгівлі. Зокрема у США започатковано програми «Співпраця митниці-бізнесу проти тероризму» (С-ТРАТ – Customs–Trade Partnership Against Terrorism) та ініціатива з безпеки контейнерів (CSI – Container Security Initiative). Програма С-ТРАТ направлена на налагодження співпраці держави й бізнесу з метою зміцнення міжнародного ланцюга постачання і передбачає надання спеціальних сертифікатів економічним операторам, які добровільно погодилися прийняти й інтегрувати рекомендації з безпеки в рамках цієї програми [13, с. 49–50].

У Європейському Союзі програми забезпечення безпеки ланцюжка поставок реалізовані через запровадження інституту УЕО та системи EORI (Economic Operator Registration and Identification). Новим Митним кодексом ЄС, який вступив у дію з 1 травня 2016 р., на митні органи покладено завдання підтримання належного балансу між митним контролем та спрощенням процедур законної торгівлі [13, с. 50].

Законодавчі основи функціонування УЕО закладено в Митному кодексі України ще у 2012 р. Проте на практиці сертифікатів УЕО ще не видано. Це зумовлено законодавчою неврегульованістю функціонування цього інституту. Дієвий механізм інституту УЕО аналогічний тому, що функціонує в ЄС, із перспективою подальшого взаємного визнання, що передбачено статтею 80 Угоди про асоціацію України з Європейським Союзом та є одним із основних базисів митного співробітництва між Україною та ЄС, пропонується запровадити шляхом внесення змін до Митного кодексу України. Зокрема, з ініціативи Кабінету Міністрів України, ще в червні 2016 р. розроблено та подано на розгляд Верховної Ради України Про-

ект Закону України «Про внесення змін до Митного кодексу України щодо уповноваженого економічного оператора та спрощень митних формальностей». Проект не прийнятий, і станом на грудень 2018 р. останньою подією у проходженні цього проекту є повернення його на доопрацювання ініціатору, що відбулося 20.03.2018 р. Ми вважаємо, що запровадження інституту УЕО є нагальною потребою сьогодення, що дасть змогу спростити умови міжнародної торгівлі для законослухняних суб'єктів ЗЕД. Проте до встановлених критеріїв надання такого права необхідно виважено підходити, оскільки отримання статусу УЕО суб'єктам ЗЕД із ризиковою історією може знизити ефективність митного контролю і посилити ризики фіскальної безпеки України.

Ще одним важливим вектором законодавчого вдосконалення митного контролю є закріплення в Митному кодексі України його поділу за ступенем проведення на попередній, поточний та наступний, або пост-аудит.

1 вересня 2017 р. набула чинності Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, Розділ IV якої – «Торгівля: питання пов'язані з нею» – передбачає поступове скасування ввізних та вивізних мит. У такому разі постає питання застосування не поточних, а наступних методів митного контролю, які мають бути ефективно прописані в митному законодавстві. У митних кодексах багатьох держав реалізується поняття «митний пост-аудит», натомість у Митному кодексі України формою митного пост-аудиту є документальна перевірка, яка передбачена статтею 345 кодексу.

Зважаючи на зазначене, ми пропонуємо в Митному кодексі України законодавчо закріпити вид митного контролю – «митний пост-аудит» та передбачити форми митного контролю, які можна застосовувати при його проведенні.

Митний пост-аудит потребує вдосконалення й у частині організації його проведення. Після ліквідації Державної митної служби України як окремого органу, функції по проведенню митного пост-аудиту передані до фіскальних органів, а саме Департаменту аудиту. Отож, окремі митниці нині позбавлені права здійснювати функції митного пост-аудиту, що знижує його ефективність.

Крім цього, штатна чисельність кваліфікованих кадрів, які здійснюють документальний контроль в Україні, зараз не перевищує й 500 осіб, що катастрофічно мало, зважаючи на обсяги зовнішньоторговельних операцій та наявність тіньових оборотів у цій сфері [14]. Саме тому доцільно закріпити функції митного пост-аудиту за митними підрозділами ДФС України та безпосередньо митницями, а також розширити штат працівників, які задіяні у здійсненні цього виду контролю.

Одним із нагальних організаційних векторів вдосконалення митного контролю є надання можливості митним органам доступу до баз даних інших країн чи міждержавних об'єднань у частині обміну інформацією щодо митної вартості товарів, країни їх походження, коду товару тощо. Це дасть змогу більш точно визначати митну вартість товарів і нараховувати митні платежі відповідно до реальної митної вартості.

Наступним критерієм класифікації векторів удосконалення митного контролю є спосіб впливу на забезпечення фіскальної безпеки, за яким ми виділяємо вектори фіскального та регулювального характеру. Стверджувати однозначно, що той чи той захід у сфері вдосконалення митного контролю буде чинити або фіскальний, або регулювальний вплив неможливо, адже будь-які заходи можуть мати двояку дію. Так, наприклад, піднесення ставки мита може мати як фіскальний ефект у вигляді збільшення митних надходжень, так і регулюючий – зниження обсягів експорту чи імпорту товару. Однак більш точним критерієм має бути початкова мета запровадження певних змін у сфері здійснення митного контролю законодавчими чи виконавчими органами влади. Крім цього, вектори вдосконалення митного контролю, які покликані запобігати митним правопорушенням у частині контрабанди, за способом впливу є заходами регулювального характеру.

Найважливішою сферою митної справи в частині покращення митного контролю з метою збільшення надходжень митних платежів та посилення фіскальної безпеки є контроль за правильністю визначення митної вартості. Хоча в цій царині митне законодавство України відповідає міжнародним стандартам та деталізує процес визначення митної вартості, внутрішні протистояння декларанта та митного органу завжди будуть викликати дискусії щодо встановлення бази нарахування митних платежів. Зацікавленість декларантів знизити митну вартість спонукають їх до пошуку варіантів класифікації товару за кодом, який дасть змогу це зробити, та інших маніпуляцій. Загалом це створює проблеми затримок при митному оформленні або неефективного контролю внаслідок часових обмежень щодо здійснення митних формальностей. Ці проблеми можна вирішити за допомогою ширшого застосування аналізованого уже способу митного контролю – пост-аудиту.

Це дасть змогу забезпечити виконання міжнародних зобов'язань у частині спрощення міжнародної торгівлі; скоротити строки проведення митного контролю; стимулювати фіскальні органи об'єктивно

та аргументовано доводити свою позицію при контролі за митною вартістю; забезпечити дотримання міжнародних та національних стандартів щодо реалізації права аргументованого підтвердження задекларованої митної вартості декларантом; отримати більше часу фіскальним органам для перевірки правильності заявленої митної вартості; забезпечити уніфікацію процедур донарахування податкових зобов'язань за результатами коригування митної вартості з формалізованим Податковим кодексом порядком донарахувань, що здійснюються контролювальними органами [15].

Утруднює механізм визначення митної вартості товарів обмеженість достовірної інформації щодо цін на відповідні товари. Оскільки проблема впливу митної вартості на фіскальні надходження спостерігається головно при імпорті товарів, постає питання формування та постійного оновлення цінової інформації на товари іноземного виробництва. Така інформація буде актуальною не лише для митних органів у контексті визначення митної вартості, а й загалом для фіскальних цілей, зі статистичною метою тощо. Так, Державна фіскальна служба України може використовувати таку інформацію також для цілей трансфертного ціноутворення.

Тому ми пропонуємо створити окремий центр, який би був у структурі Міністерства економічного розвитку і торгівлі України та здійснював моніторинг цінової політики на основні групи товарів. Для зберігання та обміну інформації доцільно вести електронну базу даних, доступ до якої повинні мати органи ДФС та інші зацікавлені державні структури.

Водночас у структурі митних органів актуальним буде створення програмного продукту, який би не тільки визначав митну вартість товару за кодом УКТЗЕД, а й підбирав код товару згідно з його характеристиками та описом відповідно до еталонного опису.

Регулювальні вектори вдосконалення митного контролю можна поділити на ті, які безпосередньо визначають митний контроль, та ті, які опосередковано впливають на його ефективність. На нашу думку, безпосередній вплив на ефективність митного контролю мають державні важелі заборонного характеру, зафіксовані в законодавстві та покликані бути превентивними щодо митних правопорушень. Так, у Кримінальному кодексі України визначено поняття контрабанди, предмети, переміщення яких вважається контрабандою, і відповідальність за вчинення такого роду злочину. Отже, сама наявність норми заборони переміщення через митний кордон окремих предметів є превентивним заходом щодо вчинення митних правопорушень. А регулювальним елементом у такому разі є рівень відповідальності за вчинені протиправні діяння.

Разом із тим на ефективність митного контролю опосередковано впливають ряд інших регулювальних заходів, які держава здійснює у соціально-економічній сфері. Причиною багатьох злочинів є низький соціально-економічний рівень розвитку прикордонних територій, населення яких намагається заробляти на перевезеннях товарів, транспортних засобів чи інших предметів через кордон із подальшою їх реалізацією. Регулювальним вектором вдосконалення митного контролю в такому разі має бути стимулювання процесів соціально-економічного розвитку прикордонних територій України, що дасть змогу населенню уникати ризиків порушення митного законодавства внаслідок зникнення потреби займатись такого роду заробітками.

Ще одним превентивним заходом регулювального спрямування є проведення інформаційної кампанії легалізації ведення бізнесу, пов'язаного з зовнішньоекономічною діяльністю. Державним органам, і зокрема ДФС України, доцільно активізувати інформаційно-просвітницьку діяльність щодо негативного впливу контрабанди й інших митних правопорушень на соціально-економічний розвиток України.

За суб'єктами здійснення зовнішньоекономічної діяльності вектори вдосконалення митного контролю можна поділити на ті, які стосуються юридичних осіб та громадян. Більшість проблем і напрямів їх вирішення, які були до цього моменту розглянуті нами, стосувалися здійснення господарської діяльності юридичних осіб. Проте в умовах функціонування безвізового режиму з Європейським Союзом актуалізуються виклики та загрози порушення митного законодавства громадянами. Особливо це стосується здійснення фізичними особами контрабанди. В умовах спрощеного прикордонного та митного контролю доцільно активізувати роботу кінологічної служби, що дасть змогу знизити обсяги контрабанди тютюнових виробів та наркотиків. А також важливо підвищити якість психологічної підготовки працівників митних органів, які безпосередньо контактують із громадянами, які перетинають митний кордон, що дасть змогу застосовувати додаткові методи митного контролю замість до порушників митного законодавства.

За напрямком руху товару вектори вдосконалення митного контролю можна поділити на ті, які застосовуються при імпорті та експорті товарів. Більшість науковців досліджують ризики, які можуть виникати при імпорті товарів на територію України, адже цей митний режим передбачає найбільше надходжень митних платежів і, відповідно, може нести загрози для фіскальної безпеки держави. Натомість найбіль-

шими загрозами цього режиму є заниження митної вартості та неякісний імпорт. Однак маніпуляції з митною вартістю товару можуть мати негативні наслідки і при експорті товарів. До основних проблем, які можуть виникати при заниженні чи завищенні митної вартості у митних режимах імпорту та експорту, належать [15]:

– завищення вартості експорту: збільшення бюджетних втрат від виплати відшкодування ПДВ, ймовірність притоку незаконних фінансових потоків у країну, деструктивні процеси на внутрішньому ринку: штучне створення товарних дефіцитів та підвищення цін для внутрішнього споживача, номінальне посилення експортної орієнтованості національної економіки; зростання тенденції до отримання незаконних прибутків;

– заниження вартості експорту: частина реально отриманої валютної виручки не репатріюється до країни; існує ймовірність застосування санкцій, зокрема введення антидемпінгових і компенсаційних мит, тощо в разі, якщо вартість ввезених товарів виявляється нижчою, ніж їх вартість у країні ввезення; не виключається можливість виникнення дефіциту товарів на внутрішньому ринку та/або підвищення їх цін;

– завищення вартості імпорту: вплив на формування різновекторних пріоритетів митної та податкової політики країни, вивезення капіталів із країни, створення додаткового тиску на цінову політику, монополізація товарних ринків, створення цінових індикативних бар'єрів у формі завищеної ціни для імпортерів, продаж товарів за завищеними цінами;

– заниження вартості імпорту: створення негативних факторів впливу на виконання доходної частини державного бюджету, значний тиск із боку «сірого» імпорту на окремі галузі національної економіки, загострення проблеми «критичного» імпорту, можливість придбання імпортованих споживчих товарів за нижчими цінами, використання неконтрольованих фіктивних товарних потоків.

Саме тому важливо активізувати вектори вдосконалення митного контролю як при імпорті товарів на територію України, так і при експорті за її межі. В останньому випадку доцільно зосередити увагу на регульованих інструментах щодо вивезення стратегічної продукції та сировини. На нашу думку, доцільно більшою мірою диференціювати ставки митного тарифу за ступенем обробки товару, аби стимулювати експорт продукції з більшою часткою доданої вартості, а також обмежити вивезення товарів, які є дефіцитними з позиції попиту, аби їх не довелось через деякий період імпортувати.

Окремі вектори вдосконалення митного контролю за критерієм його проведення та митними формальностями ми частково розглянули, оскільки вони перепліталися з іншими критеріальними ознаками, тому пропонуємо ще зупинитись на класифікації за видами транспорту. Звичайно, контроль при транспортуванні кожним із видів транспорту має свої особливості, відповідно, і порушення митного законодавства можуть мати специфіку. За статистикою, найбільша кількість скоєння митних злочинів спостерігається при транспортуванні автомобільним транспортом. Тому в цьому контексті ми пропонуємо вдосконалити контроль на автомобільному транспорті шляхом застосування спільного митного контролю митними органами суміжних країн, що дасть змогу уніфікувати підходи до здійснення контрольних заходів, скоротити час здійснення митних формальностей і усунути ймовірність надання митним органам суміжних країн різних відомостей про товар, що перетинає кордон.

У контексті вдосконалення форм здійснення митного контролю доцільно сконцентрувати увагу на максимальному скороченні можливостей спілкування працівників митних органів із декларантами, що дасть змогу мінімізувати корупційні ризики. Досягнути цього можна за допомогою максимального впровадження електронних сервісів по декларуванні товарів тощо.

Висновки. Підбиваючи підсумки дослідження формування векторів удосконалення митного контролю в Україні для посилення фіскальної безпеки держави, маємо акцентувати таке:

1. Основним завданням митного контролю в Україні є забезпечення дотримання митного законодавства. Натомість забезпечення фіскальної безпеки держави передбачає як контроль за надходженнями митних платежів, так і застосування регульовального інструментарію.

2. Дослідження основних векторів удосконалення митного контролю в Україні як інструментів забезпечення фіскальної безпеки держави дало змогу класифікувати їх в окремі групи за критеріями: форми та способу впливу векторів удосконалення митного контролю, суб'єктами ЗЕД, напрямком руху товару, ступенем проведення, окремими митними формальностями, формами митного контролю та видами транспорту, за допомогою якого вантаж перетинає митний кордон.

3. За виділеними групами векторів сформовано такі пропозиції удосконалення митного контролю:

– удосконалити законодавство щодо функціонування в Україні інституту уповноваженого економічного оператора;

- закріпити в Митному кодексі України поділ митного контролю за ступенем проведення на попередній, поточний та наступний, або пост-аудит;
- створити окремих центр здійснення моніторингу цінової політики на основні групи товарів та програмний продукт для визначення коду товару згідно з його характеристиками й описом відповідно до еталонного опису;
- проводити в Україні інформаційну кампанію легалізації ведення бізнесу, пов'язаного з зовнішньоекономічною діяльністю;
- активізувати в Україні роботу кінологічної служби і підвищити якість психологічної підготовки працівників митних органів;
- проводити на автомобільному транспорті спільний митний контроль митними органами суміжних країн.

Література:

1. Мазур А.В. Економічна безпека держави: погляд крізь призму митного контролю. *Lex Portus*. 2016. № 2. С. 87–100.
2. Тоцька Т.С. Контроль за правильністю визначення митної вартості товарів та його вплив на економічну безпеку держави. *Вісник Академії митної служби України. Сер. : Державне управління*. 2011. № 2. С. 200–204.
3. Войцешук А.Д. Захист інформації в комплексній системі «Електронна митниця» як одна зі складових економічної безпеки держави. *Вісник Академії митної служби України. Сер. : Технічні науки*. 2013. № 1. С. 18–24.
4. Борисенко А.С., Ємець А.В. Сучасна інформаційна форма митного контролю в концепції «Єдиного вікна» і підвищення митної безпеки держави. *Вісник Одеського національного університету. Серія : Економіка*. 2017. № 5 (58), Том 22. С. 61–65.
5. Бакуменко Л.С., Воронцова Г.В. Нові методи контролю за переміщенням товарів – шлях до посилення митної безпеки України. *Вісник Академії митної служби України. Сер. : Державне управління*. 2013. № 2. С. 159–163.
6. Митний кодекс України від 13.03.2012. № 4495-VI. URL : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17#n2646>.
7. Бритова Г.В., Скрильник Є.В. Роль бюджетно-податкової сфери у підвищенні фіскальної безпеки держави. *Аспекти публічного управління*. 2017. Т.5. № 5–6(43–44). С. 44–51.
8. Прокопенко Н.С., Тимошенко А.О. Забезпечення фіскальної безпеки держави в умовах євроінтеграції. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Сер. : Економічні науки*. 2017. Вип. 27(3). С. 72–77.
9. Баранецька О.В. Фіскальна безпека держави: концептуальні засади та шляхи забезпечення : дис ... канд. екон. наук: 21.04.01 – економічна безпека держави / Тернопільський національний економічний університет. Тернопіль, 2014. 232 с.
10. The International Convention on the Simplification and Harmonization of Customs procedures / World Customs Organization. URL : http://www.wcoomd.org/en/topics/facilitation/instrument-andtools/conventions/pf_revised_kyoto_conv/kyoto_new.aspx.
11. World Customs Organization. SAFE Framework of Standards to Secure and Facilitate Global Trade. URL : http://www.wcoomd.org/en/topics/facilitation/instrument-andtools/tools/safe_package.aspx.
12. Ministerial Decision of 7 December 2013. Agreement on Trade Facilitation. (2013, 7 December). URL : https://www.wto.org/english/thewto_e/minist_e/mc9_e/desci36_e.htm.
13. Несторишен І.В., Бережнюк І.І. Проблеми забезпечення балансу між митним контролем та спрощенням процедур міжнародної торгівлі. *Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету*. 2016. Вип. 29. С. 46–53.
14. Менліосманов З.Т. Митний контроль в Україні: сутність, функції, принципи та місце в системі державного фінансового контролю. *Науковий погляд: економіка та управління*. 2016. № 2. С. 144–154.
15. Квеліашвілі І. Проблеми контролю визначення митної вартості у національному законодавстві: судження експертів. *Актуальні проблеми державного управління*. 2016. Вип. 3. С. 42–46.